

AGNIESZKA BOCHNIARZ

Samoocena studentów kierunków nauczycielskich

Self-Evaluation of Students of Teaching Careers

Doktor, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Instytut Pedagogiki, Zakład Pedagogiki i Edukacji Zdrowotnej, Polska

Streszczenie

To, w jaki sposób przyszli nauczyciele funkcjonować będą w roli zawodowej, zależy od wielu czynników, m.in. jakości kształcenia na uczelni, ale również od ich zasobów osobistych będących predyktorami subiektywnego dobrostanu i satysfakcji życiowej jednostki. Szczególnie wartościowym i korzystnym zasobem, który człowiek powinien utrzymywać, rozwijać i odnawiać, jest wysoka samoocena.

Przedmiotem zainteresowania uczyniono zagadnienia dotyczące samooceny z wykorzystaniem Skali Samooceny Rosenberga

Słowa kluczowe: zasoby osobiste, samoocena, student, nauczyciel

Abstract

The way future teachers will function in their professional roles depends on many factors, among others, on the quality of higher education, but also on their personal resources which are predictors of subjective welfare and life satisfaction of an individual. Positive self-evaluation is a particularly valuable and beneficial resource one can maintain, develop and renew.

The main subject of interest are issues concerning self-evaluation with the use of Rosenberg Self-Esteem Scale.

Keywords: personal resources, positive self-evaluation, student, teacher

Wstęp

W dzisiejszym świecie wysoka, zdrowa samoocena jest już nie tylko potrzebą psychiczną, ale także społeczną. Szybki postęp ekonomiczny, kulturalny, techniczny, dezorientujące, gwałtowne zmiany wymagają od człowieka wiedzy na temat własnej osoby i zaufania do samego siebie. Tylko w pełni zrealizowana samoocena daje jednostce poczucie pewności, że potrafi ona sprostać podstawowym życiowym wyzwaniom oraz że ma prawo do szczęścia, powodzenia i zasługuje na zaspokojenie swoich potrzeb i dążeń (Branden, 2012, s. 19–20).

Świadomość samego siebie nie ogranicza się jedynie do poznania siebie, oceny własnej osoby w kategoriach określenia swoich zdolności, stawiania sobie realnych celów, ale obejmuje również krytyczne ustosunkowanie się do siebie poprzez określenie swojej szansy na sukces i pozycji w otoczeniu (Baumann, 2005, s. 27–28).

Wśród czynników kształtujących samoocenę wymienia się doświadczenia i rzeczywiste możliwości jednostki, indywidualne porównania siebie z innymi. Ważnym źródłem zawartości Ja są także inni ludzie, w szczególności osoby znaczące, i dokonywane przez nich porównania społeczne, w wyniku których jednostka może wypadać lepiej lub gorzej (Wojciszke, 2004, s. 139–141).

W związku z tym, że w badaniach własnych wykorzystana została Skala SES autorstwa Rosenberga, przyjęto też jego definicję samooceny. Według Rosenberga samoocena jest przekonaniem jednostki dotyczącym jej własnej wartości, które ujawnia się w pozytywnym lub negatywnym samoopisie. Autor traktuje ją jako stosunkowo stałą właściwość danej osoby (Dzwonkowska, Lachowicz-Tabaczek, Łaguna, 2008, s. 7).

W zawodzie nauczyciela wysoka samoocena oznacza stałe pogłębianie rozumienia swojej roli, refleksję nad sensem nauczania i wychowania, stawianie sobie pytań: Czy wartości i wiedza, za którymi się opowiadam, sprzyjają rozwojowi uczniów? Nauczyciel XXI w. nie może być już tylko osobą, która przekazuje wiedzę. Obecnie musi budzić w uczniu ciekawość i inspirować do poszukiwania własnej drogi życiowej, zachęcać do aktywności, budowania własnej autonomii i indywidualnej odpowiedzialności (Bałachowicz, Rowicka, 2013, s. 7). Dlatego im wyższą samoocenę posiada nauczyciel, tym bardziej prawdopodobne jest, że będzie swoją funkcję sprawował z powodzeniem. Ktoś, kto nie ufa i nie wierzy sobie, nie może wydobyć tego co najlepsze z uczniów. Tak więc wysoka samoocena nauczyciela warunkuje podnoszenie jakości pracy pedagogicznej.

Materiał i metoda badań

We współczesnym świecie dla człowieka szczególnego znaczenia nabiera zaspokojenie takich potrzeb, jak: potrzeba i zdolność czynienia siebie i świata przedmiotem poznania, potrzeba sprawowania efektywnej kontroli nad sobą i otoczeniem oraz potrzeba kreowania zmian w sobie i otaczającym świecie (Bałachowicz, 2013, s. 14). Uwzględnianie własnych możliwości, adekwatne reagowanie na zmiany i radzenie sobie z nimi czy przewidywanie następstw zdarzeń w sytuacjach nowych, nieznanych i niepewnych odgrywają istotną rolę w życiu zawodowym, w którym liczą się: wiedza, umiejętności, autonomia, kreatywność, innowacyjność i samorealizacja (Branden, 2012, s. 252). Zmienia to optykę przygotowania do zawodu nauczyciela. Wyzwania, przed którymi

staje obecnie nauczyciel, pociągając bowiem za sobą konieczność przechodzenia na wyższy poziom świadomości w życiu zawodowym. W takim ujęciu nauczyciel ma być podmiotem sprawczym, samodzielnym źródłem działań, świadomym własnego Ja, zaangażowanym w proces ustawicznego uczenia się.

Celem podjętych badań była próba określenia samooceny studentów na kierunkach nauczycielskich. W związku z powyższym kwestie, wokół których koncentruje się problematyka niniejszych badań, dają się sprowadzić do głównego problemu badawczego, który zawiera się w pytaniu: Jaki jest poziom samooceny studentów na kierunkach nauczycielskich? Zgodnie z obowiązującymi w metodologii badań zasadami do powyższego pytania ze względu na jego diagnostyczny charakter nie sformułowano hipotez roboczych (Łobocki, 2006, s. 127).

W badaniach zastosowano Skalę SES autorstwa Rosenberga, która mierzy ogólny poziom samooceny, czyli przekonania o własnej wartości. Arkusz testowy składa się z 10 twierdzeń o charakterze diagnostycznym, na które badani udzielają odpowiedzi z wykorzystaniem skali 4-stopniowej. Przy ocenie odpowiedzi odwracane są twierdzenia sformułowane pozytywnie (pytania 1, 2, 4, 6, 7). Chodzi o to, aby wyższa wartość punktowa przyznana była za te odpowiedzi, które wyrażają wyższy poziom samooceny. Uzyskana suma punktów stanowi wskaźnik ogólnego poziomu samooceny. Chcąc ustalić, czy uzyskany wynik dla danej osoby jest niski, czy też wysoki, należy się odwołać do norm uwzględniających wiek i płeć badanych, a następnie przekształcić uzyskany wynik surowy na skalę stenową. Przyjmuje się zazwyczaj następującą interpretację wyników: steny 1 i 2 – wyniki bardzo niskie; steny 3 i 4 – wyniki niskie; steny 5 i 6 – wyniki przeciętne; steny 7 i 8 – wyniki wysokie; steny 9 i 10 – wyniki bardzo wysokie (Dzwonkowska i in., 2008, s. 5, 61–63).

Udział w badaniach był dobrowolny i anonimowy, oznaczeniu podlegał jedynie kierunek studiów oraz płeć. Ogółem w badaniu uczestniczyło 116 studentów kierunków nauczycielskich, w tym 89 kobiet (76,72%) i 27 mężczyzn (23,27%) studiujących na studiach licencjackich.

Wyniki badań własnych

Poziom samooceny ma ogromny wpływ na wszystkie obszary funkcjonowania człowieka. Warunkuje jego działania społeczne i zawodowe, kształtuje relacje z innymi osobami, a także z samym sobą, prowadzi do określonych sposobów reagowania emocjonalnego i myślenia (Góralewska-Słońska, 2011, s. 97–98).

Poniżej zaprezentowano wyniki uzyskane przez badanych studentów w Skali Samooceny SES Rosenberga.

Tabela 1. Poziom samooceny badanych studentów

Poziom samooceny	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%
Bardzo niski	10	11,24	5	18,52	15	12,93
Niski	20	22,47	6	22,22	26	22,41
Przeciętny	22	24,72	6	22,22	28	24,14
Wysoki	31	34,83	7	25,93	38	32,76
Bardzo wysoki	6	6,74	3	11,11	9	7,76
Razem	89	100	27	100	116	100

Źródło: opracowanie własne.

37 (41,57%) badanych studentek przejawia wysoki poziom samooceny. 22 kobiety (24,72%) mają samoocenę na poziomie przeciętnym. Niepokoić może fakt, że aż 30 studentek (33,70%) przejawia samoocenę na poziomie niskim i bardzo niskim. W przypadku studentów 11 z nich (40,74%) posiada samoocenę na poziomie niskim lub bardzo niskim, 6 (22,22%) ma przeciętny poziom samooceny, zaś 10 (37,04%) – wysoki i bardzo wysoki. Można zatem przypuszczać, iż w przypadku studentów z niskim i bardzo niskim poziomem samooceny mogą występować różnego rodzaju konsekwencje przejawiające się chociażby w postaci ich ograniczonej aktywności, bierności społecznej, większej lękliwości, nadmiernego ulegania innym, problemów z podejmowaniem decyzji, a także ograniczania się do tego, co znane i mało wymagające. Nie jest to komfortowa sytuacja dla przyszłych nauczycieli, od których oczekuje się sprostania wielu wyzwaniom związanym z pracą z uczniami. Zaliczyć do nich można m.in. kształtowanie osobowości dzieci i młodzieży, stymulowanie ich rozwoju, przekazywanie im norm i wartości, zaspokajanie ich potrzeb i aspiracji, przygotowanie ich do pełnego i wszechstronnego uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym.

Kluczowym problemem przeprowadzonych badań było określenie różnic w zakresie samooceny studentek i studentów studiujących na kierunkach nauczycielskich. W tym celu wykorzystany został test parametryczny t-Studenta dla par niezależnych. W tab. 2 zawarto wyniki dotyczące analizowanego aspektu.

Tabela 2. Różnice w zakresie samooceny badanych studentów

Samoocena	Kobiety		Mężczyźni		t	p
	M	SD	M	SD		
	29,81	6,08	29,41	6,71		

Źródło: opracowanie własne.

Uzyskane wyniki wskazują na brak istotnych statystycznie różnic w zakresie samooceny posiadanej przez badane osoby. Średnie wyniki badań w zakresie samooceny w grupie studentek są nieznacznie wyższe od średnich wyników uzyskanych w tym zakresie przez studentów.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania zmuszają do zastanowienia się nad rolą uczelni w budowaniu wysokiej samooceny u przyszłych nauczycieli. Istnieje konieczność podjęcia działań, których celem będzie budowanie u nich pozytywnego obrazu samego siebie m.in. poprzez pomoc i wsparcie różnych osób pracujących na uczelni (psychologów, terapeutów) w nabywaniu kompetencji społecznych i komunikacyjnych. Obok wsparcia niezwykle ważna jest aktywność własna jednostki i podejmowane przez nią działania, które umożliwią lepsze poznanie siebie, kierowanie swoim zachowaniem, realizowanie planów i dążeń życiowych, wyodrębnianie siebie ze środowiska.

Umiejętność zidentyfikowania własnych mocnych stron oraz tego, nad czym warto popracować, stanowi istotny krok, który przyczynia się do rozwijania lub umacniania innych korzystnych dla dobrostanu zasobów, jak chociażby optymistyczne myślenie czy poczucie kontroli i kompetencji. Dodatni bilans własnej osoby pozwoli na zbudowanie spójnego wizerunku jednostki, która wykorzystuje swoje atuty, minimalizując wpływ własnych ograniczeń przy realizacji swoich celów, planów i zamierzeń (Góralewska-Słońska, 2011, s. 102, 111; Trzebińska, 2008, s. 101). Wysoka samoocena jest również niezbędna przy określeniu mocnych i słabych stron w odniesieniu do roli zawodowej i w planowaniu własnego rozwoju. W jej budowaniu pomocne mogą się okazać strategie zaproponowane przez Brandena (2012, s. 80–155), określane przez niego jako filary poczucia własnej wartości. Są to:

1. Praktyka świadomego życia, czyli życia odpowiedzialnego względem rzeczywistości, niezamykanie się na nowe informacje, zaangażowanie w proces uczenia się, co pozwoli człowiekowi na adaptację do świata.
2. Praktyka samoakceptacji to bycie swoim przyjacielem, dbanie o siebie, o swoje myśli, uczucia, zachowania, ale również ciągła praca nad sobą.
3. Praktyka odpowiedzialności za siebie wiąże się z poczuciem kontroli nad własnym życiem, odpowiedzialnością za swoje czyny i wytrwałością w dążeniu do wyznaczonych celów, ale to również świadomością, że są sprawy, na które jednostka nie ma wpływu.
4. Praktyka asertywności to szanowanie własnych pragnień, potrzeb, wartości i wyrażanie ich zgodnie z obowiązującymi normami i zasadami regulującymi zachowanie.
5. Praktyka życia celowego polega na formułowaniu celów adekwatnie do swoich umiejętności, wykorzystywanie swoich zasobów do osiągania wybranych przez siebie celów oraz przewidywanie konsekwencji własnych działań.
6. Praktyka prawości to spójność ideałów, sądów, standardów i przekonań z zachowaniami, postępowanie zgodne z wyznawanymi przez jednostkę wartościami.

Przyszli nauczyciele powinni mieć świadomość, iż zawód, który pragną w niedalekiej przyszłości wykonywać, opiera się na refleksji nad sobą, tworzeniu indywidualnej, podmiotowej i wewnątrzsterownej osobowości (Bałachowicz, 2013, s. 19). Tylko wtedy będą w stanie inspirować i motywować swoich uczniów, nauczyć ich krytycznego myślenia i wzmacniać ich samoocenę, dzięki czemu dostarczą im solidnych podstaw do efektywnego funkcjonowania w szybko zmieniającym się świecie.

Literatura

- Bałachowicz, J., Rowicka, A. (red.) (2013). *Nowoczesny wychowawca – tutor, mentor, coach*. Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Janusza Korczaka.
- Bałachowicz, J. (2013). Tutoring w rozwoju podmiotowym dziecka. W: J. Bałachowicz, A. Rowicka (red.), *Nowoczesny wychowawca – tutor, mentor, coach* (s. 13–23). Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Janusza Korczaka.
- Baumann, K. (2005). Świadomość samego siebie. *Edukacja i Dialog*, 10, 27–41.
- Branden, N. (2012). *6 filarów poczucia własnej wartości*. Łódź: Feeria.
- Dzwonkowska, I., Lachowicz-Tabaczek, K., Łaguna, M. (2008). *Samoocena i jej pomiar. Polska adaptacja skali SES M. Rosenberga. Podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych.
- Góralewska-Słońska, A. (2011). Poczucie własnej wartości jako potencjał jednostki. *Problemy Profesjologii*, 2, 97–112.
- Łobocki, M. (2006). *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*. Kraków: Impuls.
- Trzebińska, E. (2008). *Psychologia pozytywna*. Warszawa: WAiP.
- Wojciszke, B. (2004). *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*. Warszawa: Scholar.